

18.12.2003

Hammashuollon käynnit terveyskeskuksissa 2002

Perusterveydenhuollon toimintatilasto 2002

1 Tiivistelmä

Hannu Rintanen
+358 9 3967 2456
hannu.rintanen@stakes.fi
Sanna-Mari Saukkonen
+358 9 3967 2363
sanna-
mari.saukkonen@stakes.fi
Telefax
+358 9 3967 2459

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus-
ja kehittämiskeskus

Forsknings- och utvecklings-
centralen för social- och
hälsovården

National Research and
Development Centre for Welfare
and Health

Puhelin (09) 39 671
Telefon +358 9 396 71
Phone +358 9 396 71

Telefaksi (09) 3967 2459
Telefax +358 9 3967 2459

www.stakes.fi

ISSN 1459-2355 (Internet)

ISSN 1459-2347

(painettu - printed)

Terveyskeskusten hammashuoltokäyntien määrä jäi vuonna 2002 hieman alle viiden miljoonan käynnin. Kun huomioidaan kaikki ammattiryhmät, lisääntyivät hammashuollon käynnit vuoteen 2001 verrattuna 36 515 käynnillä eli 0,7 %. Käyntien määrä kasvoi vain hammashuoltajakäyntien osalta. Terveyskeskusten hammaspalveluja käytti vuonna 2002 yli 1,8 miljoonaa suomalaista. Potilaiden määrä kasvoi vuodesta 2001 hieman enemmän kuin käyntien määrä eli 1,2 %.

Väestöosuuksiin suhteutettuna alle 18-vuotiaat kävivät hammaslääkärin vastaanotolla 1,8 kertaa vuoden aikana, ennen vuotta 1946 syntyneet kävivät hammaslääkärin vastaanotolla vain 0,4 kertaa. Kaikista Suomen terveyskeskusten hammashuollon käynneistä 83 % tehtiin hammaslääkäreille, 14 % hammashuoltajille ja 3 % hammashoitajille.

Hammashuollon käyntimäärien erot maan eri osissa väestöön suhteutettuna ovat suhteellisen pienet. Eniten hammashuollon käyntejä (kaikkien ammattiryhmien käynnit yhteensä) oli vuonna 2002 Keski-Suomen sairaanhoitopiirin terveyskeskuksissa ja kunnissa; käyntejä oli 1 156 tuhatta asukasta kohden. Paljon käyntejä oli myös Etelä-, Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla sekä Itä-Savossa. Vähiten käyntejä asukasta kohden oli Helsingin-Uudenmaan alueella, Etelä-Karjalassa ja Länsi-Pohjassa.

Koko terveydenhuollon avohoidon tilastotiedonkeruu siirtyi vuonna 2002 Suomen Kuntaliitolta Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskukselle. Stakes muutti aikaisemmin paperilomakepohjalla olleen tiedonkeruun sähköiseksi tiedonkeruiksi. Varsinaisen tiedonkeruun päätyttyä jouduttiin suorittamaan vielä tietojen tarkistuskierron, jonka avulla tietojen luotettavuus saatiin aikaisempaa paremmalle tasolle.

Tilastoinnin ohjeet olivat pääpiirtein samat kuin Kuntaliiton vuoden 2001 tiedonkeruun ohjeet, jotka perustuvat tilastoinnista vuonna 1997 annettuihin ohjeisiin. Hammashuollon osalta tiedonkeruun sisältöä ja ohjeistusta jouduttiin kuitenkin hieman muuttamaan lakimuutoksista johtuen.

18.12.2003

Tandvårdsbesök på hälsovårdscentralerna 2002

Statistik över primärvårdsverksamhet 2002

1 Sammanfattning

Hannu Rintanen
+358 9 3967 2456
hannu.rintanen@stakes.fi
Sanna-Mari Saukkonen
+358 9 3967 2363
sanna-
mari.saukkonen@stakes.fi
Telefax
+358 9 3967 2459

Antalet tandvårdsbesök på hälsovårdscentraler var år 2002 lite under fem miljoner. När man beaktar alla yrkesgrupper, ökade tandvårdsbesöken med 36 515 besök eller 0,7 % jämfört med 2001. Det var endast antalet besök hos tandhygienist som ökat. År 2002 utnyttjade över 1,8 miljoner finländare hälsovårdscentralernas tandvårdstjänster. Patientantalet ökade från 2001 med lite mer än antalet besök, dvs. 1,2 %.

I relation till befolkningsandelarna besökte de som var under 18 år tandläkarmottagningen 1,8 gånger per år, medan de som var födda före 1946 besökte tandläkarmottagningen endast 0,4 gånger. Av alla besök till tandvården på Finlands hälsovårdscentraler var 83 % till tandläkare, 14 % till tandhygienister och 3 % till tandskötare. Skillnaderna mellan antalet besök till tandvården i olika delar av landet var i relation till befolkningen rätt små. Flest tandvårdsbesök (alla yrkesgruppers besök sammanlagt) gjordes 2002 på hälsovårdscentralerna och i kommunerna i Mellersta Finlands sjukvårdsdistrikt där antalet besök var 1 156 per tusen invånare. Mycket besök gjordes också i Södra, Mellersta och Norra Österbotten och i Östra Savolax. Minst besök per invånare gjordes i Helsingfors-Nyland, Södra Karelen och Länsi-Pohja.

Hela insamlingen av statistikdata om öppenvård inom hälso- och sjukvården övergick 2002 från Finska Kommunförbundet till Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården (Stakes). Stakes övergick från datainsamling genom pappersformulär till elektronisk datainsamling. Efter det att den egentliga datainsamlingen avslutats granskade man ännu uppgifterna för att öka deras tillförlitlighetsnivå. Anvisningarna för statistikföringen var i huvudsak de samma som kommunförbundets anvisningar för datainsamlingen 2001, som byggde på anvisningarna för statistikföring från 1997. För tandvårdens del var man dock tvungen att ändra innehållet i datainsamlingen samt anvisningarna något till följd av lagändringar.

Sisällysluettelo

1	TIIVISTELMÄ	1
	SISÄLLYSLUETTELO	2
2	TIEDONKERUUN TOTEUTTAMINEN	3
3	TIETOJEN LUOTETTAVUUS	3
	TIETOJEN TARKISTAMINEN	4
	ONGELMAT TIETOJEN TOIMITTAMISESSA	5
4	PERUSTERVEYDENHUOLLON HAMMASHUOLLON TOIMINTA VUONNA 2002 JA VERTAILU VUOTEEN 2001	6
5	ALUEELLISET EROT HAMMASHUOLLON JÄRJESTÄMISESSÄ	8
6	OSTETUT JA MYYDYT KÄYNNIT VUONNA 2002	16
7	KUNTIEN KOMMENTTEJA HAMMASHUOLLON SUORITETIETOJEN MUUTOSTEN SYISTÄ	17
8	LIITETAULUKOT	18
	<i>Sairaanhoitopiirikohtaiset taulukot</i>	18
	<i>Terveyskeskus- ja kuntakohtaiset taulukot</i>	18

2 Tiedonkeruun toteuttaminen

Suomen Kuntaliitto sanoi terveydenhuollon avohoidon tilastointisopimuksen irti siten, että vuosi 2001 oli viimeinen vuosi, jolloin Kuntaliitto huolehti terveydenhuollon kuntatilastojen tiedonkeruusta. Tiedonkeruu oli tapahtunut paperilomakkeiden avulla. Stakes muutti tiedonkeruun internet-pohjaiseksi. Tiedonkeruun muutos toteutettiin pienin resurssein hyvin lyhyellä aikataululla (ks. tarkemmin Tilastotiedote 29/2003, Lääkäreiden ja muun ammattihenkilökunnan käynnit).

Tiedonkeruun välineeksi muotoutui kaksi lomakepohjaa: Perusterveydenhuollon avohoitokäynnit, toimintavuosi 2002 ja Perusterveydenhuollon myydyt ja ostetut käynnit 2002, joista edellä mainitun osalta tiedot kerättiin terveyskeskuksista ja terveyskeskuskuntayhtymistä kuntakohtaisina sekä ulko-paikkakuntalaisten käyntien osuus terveyskeskuksittain yhteenlaskettuna.

Tilastoinnin ohjeet olivat pääpiirtein samat kuin Kuntaliiton vuoden 2001 tiedonkeruun ohjeet, jotka perustuvat tilastoinnista vuonna 1997 annettuihin ohjeisiin. Hammashuollon osalta tiedonkeruun sisältöä ja ohjeistusta jouduttiin kuitenkin hieman muuttamaan johtuen seuraavista lakimuutoksista:

Eduskunnan 4.12.2000 hyväksymien sairausvakuutuslain (1202/2000) ja kansanterveyslain (1219/2000) muutosten perusteella koko väestö tuli yhteiskunnan tukeman hammashoidon piiriin. Kunta tai kuntayhtymä voi kuitenkin toteuttaa hammashoidon laajennuksen porrastetusti. Laajennus voitiin toteuttaa porrastetusti seuraavasti:

- 1.4.2001 lukien hoito tuli järjestää kaikille vuonna 1956 ja sen jälkeen syntyneille,
- 1.1.2002 lukien hoito tuli järjestää kaikille vuonna 1946 ja sen jälkeen syntyneille,
- 1.12.2002 lukien hoito tuli järjestää ilman ikärajoja.

Lisäksi vuonna 2001 päätettiin muuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 5 §:ää siten, että terveyskeskuslääkärin vastaanottokäynnit ja hammashoito säädetään maksuttomiksi alle 18-vuotiaille vuodesta 2002 lähtien. Aikaisemmin hammashuolto oli ollut maksutonta alle 19-vuotiaille.

StakesTiedosta konsultoitii loppuvuonna 2002 hammashuollon asiantuntijoita. Saatujen kommenttien perusteella tiedonkeruun ikäryhmät muutettiin sellaisiksi, että tilastoilla voitaisiin myös vuoden 2002 osalta kuvata ns. järjestelmällisen hammashuollon piiriin kuuluvien palvelujen käyttöä.

Tiedonkeruusovellukseen liitetty ohje oli hammashuollon osalta seuraava:

"Hammashuollon käynnit tilastoidaan käynteihin hammaslääkärin, hammashuoltajan ja hammas-hoitajan luona. Vuonna 1946 ja sen jälkeen syntyneistä tilastoidaan erikseen 0–17-vuotiaat ja muut vuonna 1946 ja sen jälkeen syntyneet. 0–17-vuotiaat ilmoitetaan siihen vuoteen asti, kun henkilö täyttää 18 vuotta. Ehkäisevän hoidon ryhmätilaisuuksien käyntejä ei ilmoiteta. Potilaiden lukumääränä ilmoitetaan hoidossa olleiden henkilöiden lukumäärä riippumatta heidän hoitojaksojensa määrästä vuoden aikana (potilaiden lukumäärä = henkilötunnusten lukumäärä). Muun väestön käynteinä ilmoitetaan muiden kuin vuonna 1946 ja sen jälkeen syntyneiden käynnit terveyskeskuksen hammas-huollossa, jotka ikänsä perusteella eivät ole oikeutettuja palvelun piiriin. Muun väestön käynteihin sisältyy myös laitoshoidossa olevat tai rintamaveteraanit".

Oma ohjeensa oli lisäksi siitä, miten ostetut ja myydyt käynnit ilmoitetaan.

3 Tietojen luotettavuus

Takarajaksi tietojenkeruulle asetettiin aluksi 14.3.2003, johon mennessä noin puolet lomakkeista oli palautunut Stakesiin (sähköinen Notitia -tiedonkeruu oli lopulta auki kesäkuuhun saakka). Maalis-kuussa aloitettiin puuttuvien lomakkeiden karhuaminen puhelimitse.

Tietojen tarkistaminen

Koska monen kunnan ilmoittamissa tiedoissa todettiin heti olevan ilmeisiä puutteellisuuksia ja koska monen vuonna 2002 voimaan tuleen lainmuutoksen takia sosiaali- ja terveysministeriön virkamiesten osalta osoitettiin erityistä kiinnostusta hammashuollon suoritteisiin, suoritettiin hammashuollon tietojen tarkistamisessa erityisen perusteellinen tietojen tarkistuskierrös elo-syyskuussa 2003.

Tarkistustoimenpiteiden peruslähtökohtina olivat seuraavat seikat:

- kaikissa vaiheissa poimittiin esiin terveyskeskuksia, joilta puuttui kokonaan tietoja joltain lomakkeelta tai joltain ilmoituksen riviltä.
- jos perusterveydenhuollon toimintatilastolomake oli täytetty ohjeiden mukaisesti, olisi 0-17 -vuotiaiden käynneistä ja muista iän perusteella hoitoon oikeutettujen käynneistä pitänyt yhteenlaskettuna tulla sama luku kuin 1946 ja sen jälkeen syntyneiden käynneistä erikseen kussakin sarakkeessa (hammaslääkäri-, hammashuoltaja- ja hammashoitajakäynnit sekä potilaiden lukumäärä) ja jokaisen terveyskeskuskunnan/terveyskeskuskuntayhtymän kuntien sekä ulkokuntalaisten osalta (ks. kuvio 1, kohta 1).
- Kun hammashuollon 'Perusterveydenhuollon avohoitokäynnit' -sivulta lasketaan jokaisen kunnan ja ulkokuntalaisten hammashuollon kaikki käynnit kaikkien ammattiryhmien osalta yhteen pitäisi tulla sama luku, joka on ilmoitettu Perusterveydenhuollon ostetut ja myydyt käynnit -lomakkeen rivillä Kunnan/kuntayhtymän itse tuottamat palvelut vuoden aikana yhteensä (kuvio 1, kohta 2)
- kaikissa vaiheissa pyrittiin myös vertaamaan vuodelta 2002 ilmoitettuja tietoja aikaisempien vuosien (erityisesti vuosien 2001 ja 2000) tietoihin
- lisäksi poimittiin ja korjattiin muita selkeästi virheellisiä tietoja (tallennusvirheet, kuten ylimääräinen nolla ilmoitetun luvun perässä jne.)

Kuvio 1. Hammashuollon tiedonkeruun lomake ja kohdat, joihin erityisesti kohdistettiin tietojen tarkistusprosessi

Lomake 1: Perusterveydenhuollon avohoitokäynnit

HAMMASHUOLTO/ ulkopuoliset potilaat	Hammaslääkäri-käynnit	Hammashuoltaja-käynnit	Hammashoitaja-käynnit	Potilaiden lukumäärä
1946 ja sen jälkeen syntyneet yhteensä	87	10	0	58
Siitä: 0-17 -vuotiaat	42	6	0	25
Muut iän perusteella hoitoon oikeutetut	45	4	0	33
Muun väestön hammashuolto	1	0	0	1

Lomake 2: Perusterveydenhuollon myydyt ja ostetut käynnit

PERUSTERVEYDENHUOLLON PALVELUT	Hammahuollon käynnit vuoden aikana yhteensä
Kunnan/kuntayhtymän itse tuottamat palvelut	15668
Siitä: Myydyt palvelut	112
Valtiolta ostetut palvelut	0
Kunnilta ostetut palvelut	13
Kuntayhteisöiltä ostetut palvelut	15
Muilta (esim. yksityisiltä) ostetut palvelut	109

2 Kaikki kunnat ja ulkopuoliset yhteensä

Kahdeltatoista terveyskeskukselta 278:sta puuttuivat alkuperäisestä ilmoituksesta kaikki tiedot. Tarkistusten jälkeen todettiin, että näistä seitsemällä terveyskeskuksella ei ollut lainkaan omaa toimintaa, vaan ne ostivat kaikki hammashuollon palvelut muualta. Ahvenanmaa ei toimita tietoja omaan lainsäädäntöönsä vedoten.

Johtuen uusimmasta lakimuutoksesta ja sen ajankohdasta, ajateltiin muutamassa terveyskeskuksessa ilmeisesti niin, että rivillä Muut iän perusteella hoitoon oikeutetun piti ilmoittaa kaikkien muiden paitsi maksuttoman hammashuollon piiriin kuuluvien alle 18-vuotiaiden hoito.

Kaksitoista terveyskeskusta joutui toimittamaan tiedot kokonaan tai osittain aikaisempien vuosien järjestelmällisen hammashuollon ikäjaotuksilla. Osa pystyi tuottamaan koko järjestelmällisen hammas- huollon ikäryhmät oikein, mutta lasten ja nuorten osalta joutuivat ilmoittamaan 0-18-vuotiaiden käynnit 0-17-vuotiaiden sijasta.

Joidenkin kuntien osalta ammattiryhmittäiset jakautumat on jouduttu arvioimaan aikaisempien vuosien tietojen perusteella, jonkun kunnan osalta näin tehtiin pelkästään ulkokuntalaisten osalta.

Ostettujen ja myytyjen käyntien tilastoinnissa on monen kunnan ja terveyskeskuksen osalta ollut suuria epäselvyyksiä. Mm. tämän takia tietoja ei ole viime vuosina julkaistu Sotka-tietokannassa.

Tietojen tarkistuspyyntöjä tai korjaustoimenpiteitä tehtiin lopulta lähes sadan terveyskeskuksen osalta.

Ongelmat tietojen toimittamisessa

Monella terveyskeskuksella on edelleen tietojen toimittamiseen liittyviä tietoteknisiä ongelmia. Muutamasta terveyskeskuksesta puuttuvat vielä kokonaan potilastietojärjestelmät. Manuaalisesti käyntitietoja on laskettu ainakin kolmessa terveyskeskuksessa. Osittaiseen käsiseurantaan on voitu mm. atk-katkosten vuoksi. Näin syntyneet puutteet ja virheet vaikuttavat tilastoihin hyvin vähän, koska käynti- ja potilasmäärät ovat mainituissa pienen väestöpohjan terveyskeskuksissa vähäiset.

Ainakin neljässä terveyskeskuksessa tilastointia vaikeutti tilastojen tuottamiseen käytettyjen tietojärjestelmien vaihdokset. Yhdessä kunnassa tilastot tulevat muusta tietojärjestelmästä kuin varsinaisesta potilastietojärjestelmästä; eri järjestelmien välillä oli muutaman sadan käynnin ristiriita.

Osittain edellä mainituissa terveyskeskuksissa on jouduttu käyntejä ja potilaita jakamaan arvion perusteella eri ammatti- ja ikäryhmille.

Yksi terveyskeskus ilmoitti, että heidän tietojärjestelmänsä määrittelee potilaan kotikunnan ajopäivän tietojen mukaan, ei toimenpidepäivän mukaan. Näin ulkokuntalaisille on kertynyt tilastoissa enemmän käyntejä kuin tosiasiallista on. Muutamassa muussakin kunnassa juuri tietojärjestelmien ominaisuuksista johtuen ulkokuntalaisten tietojen toimittamisessa on puutteita.

Koska tallennuslomakkeen oletusarvona oli nolla, aiheutti tämä joidenkin kohdalla sen, että 'oletusnolla' jäi vahingossa lomakkeelle näppäilylun perään.

4 Perusterveydenhuollon hammashuollon toiminta vuonna 2002 ja vertailu vuoteen 2001

Terveyskeskusten hammashuoltokäyntien määrä jäi vuonna 2002 hieman alle viiden miljoonan käynnin. Kun huomioidaan kaikki ammattiryhmät, lisääntyivät hammashuollon käynnit vuoteen 2001 verrattuna 36 515 käynnillä eli 0,7 % (taulukko 1). Käyntien kasvua tapahtui vain hammashuoltajakäyntien osalta (+ 9 %), kun sen sijaan hammaslääkäri- ja hammashoitajakäynnit vähenivät puolisen prosenttia.

Taulukko 1. Terveyskeskusten hammashuollon käynnit ammattiryhmittäin vuonna 2002 ja muutos verrattuna vuoteen 2001

	Hammashuollon käynnit terveyskeskuksissa vuonna 2002			
	Hammaslääkäri	Hammashuoltaja	Hammashoitaja	Yhteensä
1946 ja sen jälkeen syntyneet	3 621 824	593 654	141 687	4 357 165
Siitä 0-17-vuotiaat	1 910 206	392 526	114 099	2 416 831
Siitä muut iän perusteella hoitoon oikeutetut	1 711 618	201 128	27 588	1 940 334
Muun väestön hammashuolto	511 997	78 860	8 338	599 195
Kaikki käynnit	4 133 821	672 514	150 025	4 956 360
Muutos vuodesta 2001 vuoteen 2002, lukumäärät				
1946 ja sen jälkeen syntyneet	238 564	78 345	810	317 719
Siitä 0-17-vuotiaat	-102 038	19 096	-3 360	-86 302
Siitä muut iän perusteella hoitoon oikeutetut	340 602	59 249	4 170	404 021
Muun väestön hammashuolto	-257 348	-22 129	-1 727	-281 204
Kaikki käynnit	-18 784	56 216	-917	36 515
Muutos vuodesta 2001 vuoteen 2002, %				
1946 ja sen jälkeen syntyneet	7,1	15,2	0,6	7,9
Siitä 0-17-vuotiaat	-5,1	5,1	-2,9	-3,4
Siitä muut iän perusteella hoitoon oikeutetut	24,8	41,8	17,8	26,3
Muun väestön hammashuolto	-33,5	-21,9	-17,2	-31,9
Kaikki käynnit	-0,5	9,1	-0,6	0,7

Järjestelmällisen hammashuollon ikäryhmien muututtua (ks. lakimuutoksista s. 3), kasvoi luonnollisesti ikäperusteisten käyntien määrä eniten ja muun väestön hammashuollon käyntien määrä väheni (yli 30 %) (taulukko 1). Koska osa terveyskeskuksista (ks. sivu 6) ei pystynyt toimittamaan tietojaan muuttuneen lainsäädännön mukaisesti, ovat järjestelmällisen hammashuollon ikäryhmien muutokset todellisuudessa hieman suuremmat kuin tilastoihin on kirjattu.

Kaikista Suomen terveyskeskusten hammashuollon käynneistä 83 % tehtiin hammaslääkäreille, 14 % hammashuoltajille ja 3 % hammashoitajille. Alle 18-vuotiaiden käynneistä hammaslääkärin luokse tehtiin alle 80 % käynneistä ja muun järjestelmällisen hammashuollon piiriin kuuluneiden käynneistä 88 %.

Terveyskeskusten hammaspalveluja käytti vuonna 2002 yli 1,8 miljoonaa suomalaista. Potilaiden määrä kasvoi vuodesta 2001 hieman enemmän kuin käyntien määrä eli 1,2 % (taulukko 2). Hammashuollon palveluja käyttäneiden potilaiden ikäryhmittäiset muutokset olivat samaa suuruusluokkaa kuin muutokset käyntien osalta.

Jokaisessa ikäryhmässä potilaat kävivät hammashuollon vastaanotolla keskimäärin 2,7 kertaa vuodessa.

Taulukko 2. Terveyskeskusten hammashuollon palveluja käyttäneiden potilaiden määrät vuonna 2002 ja muutos vuoteen 2001 verrattuna

	Potilaat v. 2002	Muutos vuodesta 2001 vuoteen 2002		Käyntejä/ potilas v. 2002
		Potilaat	Muutos, %	
1946 ja sen jälkeen syntyneet	1 593 427	105 648	7,1	2,73
Siitä 0-17-vuotiaat	883 581	-41 284	-4,5	2,74
Siitä muut iän perusteella hoitoon oikeutetut	709 846	146 932	26,1	2,72
Muun väestön hammashuolto	221 575	-83 384	-27,3	2,73
Kaikki potilaat	1 815 002	22 264	1,2	2,73

Koko väestö käy terveyskeskusten hammaslääkärivastaanotolla keskimäärin 0,8 kertaa vuodessa. Eniten käyvät lapset ja nuoret eli keskimäärin 1,7 kertaa vuodessa (taulukko 3). Tältä osin vuosien 2001 ja 2002 välillä väestöosuudet eivät ole merkittävästi muuttuneet. Muiden iän perusteella hoitoon oikeutettujen käyntimäärät ovat sen sijaan selvästi vähentyneet. Tämän ikäryhmän suuruus kasvoi 1,9 miljoonasta asukkaasta noin 2,8 miljoonaan eli noin 50 %.

Taulukko 3. Hammashuollon käynnit terveyskeskuksissa väestön tuhatta ko. ikäryhmän asukasta kohden vuosina 2001 ja 2002

Käynnit tuhatta asukasta kohden	Hammaslääkä- rikäynnit		Hammashuol- tajakäynnit		Hammashoi- tajakäynnit		<i>Yhteensä</i>	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002	2001	2002
1956*/1946 ja sen jälkeen syntyneet	1 108	922	169	151	46	36	1 323	1 110
Siitä 0-18*/0-17-vuotiaat	1 695	1 722	315	354	99	103	2 109	2 178
Siitä muut iän perusteella hoitoon oikeutetut	735	608	76	71	13	10	823	689
Muun väestön hammashuolto	364	409	48	63	5	7	416	478
Kaikki käynnit	803	798	119	130	29	29	952	957

*vuonna 2001

Kaikkiaan hammashuollon käyntejä oli vuonna 2002 lähes tuhat (957) tuhatta asukasta kohden. Näistä oli hammashoitajan luo tehtyjä käyntejä 29, hammashuoltajakäyntejä 130 ja hammaslääkärikäyntejä noin 800.

Koko väestöstä sekä vuonna 2001 että 2002 kävi hammashuollon vastaanotolla vähintään kerran joka kolmas (35 %) (taulukko 4). Alle 18-vuotiaista suomalaisista käytti terveyskeskusten hammashuollon palveluja neljä viidestä. Väestöosuuksiin suhteutettuna muun väestön hammashuoltoa käyttäneiden osuus oli kaikkein pienin (18 % vuonna 2002). Osuus on jonkun verran noussut vuodesta 2001, mutta osuudet eivät ole vertailukelpoisia, koska vuonna 2001 tähän ryhmään kuului huomattavasti suurempi osa työikäistä väestöä kuin vuonna 2002.

Taulukko 4. Vähintään kerran vuoden aikana hammashuollon vastaanotolla käyneiden osuus (%) ko. ikäryhmän väestöstä

	2001	2 002
1946 ja sen jälkeen syntyneet	49 %	41 %
Siitä 0-17-vuotiaat	78 %	80 %
Siitä muut iän perusteella hoitoon oikeutetut	30 %	25 %
Muun väestön hammashuolto	14 %	18 %
Kaikki potilaat	35 %	35 %

5 Alueelliset erot hammashuollon järjestämisessä

Hammashuollon käyntimäärien erot maan eri osissa väestöön suhteutettuna ovat melko pienet, varsinkin kun eroja vertaa siihen, millaiset ne ovat esim. eri erikoissairaanhoidon toiminnoissa. Eniten hammashuollon käyntejä (kaikkien ammattiryhmien käynnit yhteensä) oli vuonna 2002 Keski-Suomen sairaanhoitopiirin terveyskeskuksissa ja kunnissa, 1 156 tuhatta asukasta kohden (taulukko 5 ja 6). Paljon käyntejä oli myös Etelä-, Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla sekä Itä-Savossa (noin 1 110 käyntiä tuhatta asukasta kohden). Näillä alueilla oli noin 1,3 - 1,4 kertaa enemmän käyntejä kuin Helsingin ja Uudenmaan alueella (811 käyntiä /1 000 as.), Etelä-Karjalassa sekä Länsi-Pohjassa. Vuonna 2001 sairaanhoitopiirialueitten kärjessä oli Itä-Savo (1 185 käyntiä tuhatta asukasta kohden). Käynnit lisääntyivät eniten Pohjois- ja Keski-Pohjanmaalla sekä Kymenlaaksossa (3 %) ja käynnit vähenivät eniten Kainuussa, Itä-Savossa ja Etelä-Karjalassa (6 - 8 %).

Suhteellisesti vielä pienemmät alueelliset erot olivat lasten ja nuorten hammashuollon käynneissä kuin koko väestön käynneissä, ero oli suurimman ja pienimmän käyntimäärän alueen välillä 1,3-kertainen (taulukko 6). Kainuussa 0-17 -vuotiaat kävivät perusterveydenhuollon hammashoidon vastaanotoilla 2,5 kertaa asukasta kohden ja HUS-piirin alueella 1,9 kertaa. Muiden iän perusteella hoitoon oikeutettujen käyntimäärissä oli sairaanhoitopiirialueitten välillä 1,8 -kertainen ero ja vanhimman tähän tiedonkeruuseen kuuluneen ikäryhmän eli ennen vuonna 1946 syntyneen väestön käyntien välillä lähes nelinkertainen ero (Keski-Suomi 775 käyntiä/1000 as ja Länsi-Pohja 207 käyntiä/1000 as).

Hammaslääkärikäyntien osalta suurten ja pienten käyntimäärien alueet olivat suurelta osin samoja kuin hammashuollon kaikkien käyntien osalta, koska lääkärikäynnit muodostavat valtaosan hammashuollon käynneistä (ks. taulukko 6 ja liitetaulukko 1). Eniten hammaslääkäriä käytiin Keski-Pohjanmaan ja Vaasan sairaanhoitopiirien alueella ja vähiten Etelä-Karjalan ja HUS-piirin alueella. Vuonna 2001 eniten hammaslääkäripalveluja käytettiin Itä-Savon sairaanhoitopiirin alueella, mutta alue menetti johtoasemansa vuonna 2002, kun käynnit vähenivät kymmenen prosenttia vuoden aikana. Suurin väestömäärään suhteutettu kasvu tapahtui Pohjois-Pohjanmaan alueella (3 %), lukumääräisesti käynnit lisääntyivät eniten HUS-piirissä (lähes 40 000 käyntiä) ja Keski-Suomessa (yli 30 000 käyntiä). Pientä kasvua oli kaikkiaan kahdeksan sairaanhoitopiirin alueella.

Taulukko 5. Käynnit terveystieteiden hammashuollon vastaanotolla vuosina 2002 ja 2001; kaikki käynnit ja alle 18-vuotiaiden käynnit

Sairaanhoitopiiri	Käynnit v. 2002, lukumäärät		Käynnit/1000 as			Muutos, % 2001/ 2002
	Alle 18-v.	Kaikki	Alle 18-v. v. 2002	Kaikki v. 2002	Kaikki v. 2001	
Varsinais-Suomen shp	207 588	425 998	2 235	933	919	1,6
Satakunnan shp	113 303	243 179	2 448	1 063	1 054	0,8
Kanta-Hämeen shp	77 605	180 113	2 204	1 086	1 073	1,2
Pirkanmaan shp	224 275	438 090	2 401	962	960	0,2
Päijät-Hämeen shp	106 577	198 884	2 495	959	973	-1,5
Kymenlaakson shp	73 251	159 060	2 044	876	853	2,6
Etelä-Karjalan shp	59 058	107 140	2 343	828	881	-6,0
Etelä-Savon shp	46 748	110 106	2 259	1 047	1 025	2,2
Itä-Savon shp	29 141	72 425	2 309	1 108	1 185	-6,5
Pohjois-Karjalan shp	78 911	176 408	2 185	1 029	1 050	-2,0
Pohjois-Savon shp	112 601	244 041	2 134	975	964	1,1
Keski-Suomen shp	124 585	306 537	2 192	1 156	1 145	1,0
Etelä-Pohjanmaan shp	107 869	215 821	2 465	1 112	1 126	-1,3
Vaasan shp	90 031	178 802	2 450	1 076	1 079	-0,3
Keski-Pohjanmaan shp	43 671	86 122	2 342	1 111	1 083	2,6
Pohjois-Pohjanmaan shp	216 381	414 932	2 281	1 110	1 074	3,4
Kainuun shp	44 012	79 542	2 509	953	1 032	-7,6
Länsi-Pohjan shp	30 882	57 118	2 071	850	862	-1,3
Lapin shp	58 204	114 808	2 216	952	957	-0,6
HUS	572 130	1 147 212	1 868	811	798	1,6
	2 416 831	4 956 360	2 178	957	952	0,5

Alle 18-vuotiaiden hammaslääkärikäyntejä oli Vaasan ja Satakunnan sairaanhoitopiirien terveystieteiden keskuksissa yli 2 000 ikäryhmän tuhatta asukasta kohden, kun taas Keski-Suomen sairaanhoitopiirin ja HUS-piirin alueella alle 1 500 käyntiä. Muiden iän perusteella hoitoon oikeutettujen käyntejä oli eniten Keski-Pohjanmaalla ja Etelä-Savossa (noin 800 käyntiä tuhatta asukasta kohden). Muiden käyntejä oli eniten Itä-Savossa (663 käyntiä tuhatta ko. ikäryhmän asukasta kohden).

Hammashuoltaja- ja hammashoitajakäyntien osalta erot eri alueiden välillä olivat huomattavasti suuremmat kuin hammaslääkärikäyntien osalta. Yhteensä näitä käyntejä oli eniten Keski-Suomen sairaanhoitopiirin alueella (285 käyntiä/1000 as.) ja vähiten Keski-Pohjanmaalla (117 käyntiä/1000 as.) (taulukko 7 ja liitetaulukko 2). Vielä suuremmat erot olivat vuonna 2001, jolloin keskipohjanmaalaisilla oli muiden kuin hammaslääkäreiden osalta alle sata käyntiä tuhatta asukasta kohden (nousua 23 %). Kun koko maassa hammaslääkärikäyntien osuus kaikkien ammattiryhmien kaikista käynneistä oli yli 80 %, oli se Keski-Suomessa 75 % (taulukko 7 ja liitetaulukko 3). Alle 18-vuotiaiden käynneistä Keski-Suomessa oli hammaslääkärikäyntien osuus vain 65 %. Hammashuoltaja- ja hammashoitajakäyntien osuus oli pienin Keski-Pohjanmaalla ja Vaasan alueella.

Hoidettuja potilaita väestöön suhteutettuna oli eniten Itä-Savon alueella, jossa 43 % väestöstä oli vuoden aikana käynyt jollain hammashuollon vastaanotolla. Seuraavana tulivat Etelä-Pohjanmaa ja Keski-Suomi. Etelä-Karjalassa vajaa 30 % väestöstä oli käyttänyt terveystieteiden hammashuolto- palveluja (taulukko 8 ja liitetaulukko 4).

Länsi-Pohjan alueella alle 18-vuotiaista oli hammashuollon palveluja käyttäneet lähes kaikki (98,6 %). Varsin kattavaa lasten ja nuorten hammashuolto oli myös Etelä-Pohjanmaalla, Kainuussa ja Lapissa

(vajaan 90 % tämän ikäisestä väestöstä terveyskeskusten hammashuollon piirissä). Etelä-Pohjanmaalla ja Kainuussa lasten ja nuorten hammashuollon kattavuus oli noussut eniten. Helsingin ja Uudenmaan lapsista ja nuorista terveyskeskusten hammashuollon piirissä oli ollut 72 %. HUS-piirin terveyskeskuksissa kaikkien potilaiden ja jonkun verran (3 %) myös lasten ja nuorten potilaiden palvelujen käyttö oli lisääntynyt.

Potilasta kohti tapahtuneiden käyntien määrissä olivat alueittaiset vaihtelut kaikissa ikäryhmissä suhteellisen pienet. Eniten käyntejä potilasta kohden kertyi Satakunnassa ja Etelä-Savossa (2,9 käyntiä) ja vähiten Länsi-Pohjan (2,2 käyntiä/potilas) ja Kymenlaakson alueella (2,3 käyntiä/potilas). Eri ikäryhmistä kaikkien useimmin terveyskeskusten hammashuollon vastaanotolla kävivät ennen vuotta 1946 syntyneet satakuntalaiset (3,1 kertaa).

Kaikkien terveyskeskusten hammashuollon käyntien lukumäärä asukasta kohden vaihteli vuonna 2002 kunnittain 0,6 käynnistä asukasta kohden 2,0 käyntiin asukasta kohden. Koko väestöön suhteutettujen käyntien määrä näyttää olevan varsin suorassa suhteessa kunnan kokoon (kuvio 2). Suomen viidessä suurimmassa kunnassa väestö käytti terveyskeskusten hammashuollon palveluja asukasta kohden keskimäärin 0,72 kertaa vuonna 2002. Näiden kuntien väestö oli yhteensä yli 1,3 miljoonaa. Alle 5 000 asukkaan kuntia oli Suomessa 210. Näiden väestömäärä oli yhteensä lähes 0,6 miljoonaa, hammashuollon palveluja he käyttivät 1,23 kertaa vuodessa asukasta kohden. Muiden kuviossa esitettyjen kuntaryhmien väestö vaihteli vajaasta 0,8 miljoonasta (5 000 - 10 000 asukkaan ryhmä) runsaaseen 0,4 miljoonaan (20 000 - 30 000 asukkaan ryhmä).

Kun verrataan kuntien väestöön suhteutettujen käyntien muutosta vuodesta 2001 vuoteen 2002 todetaan, että niissä kunnissa joissa on vähemmän asukkaita ja siis enemmän käyntejä, ovat käyntimäärät vähentyneet (kuvio 2). Suurimmissa kunnissa ne ovat taas lisääntyneet. Käyntimäärien kuntakohtaiset erot ovat siis keskimäärin hieman tasoittuneet.

Taulukko 6. Sairaanhoidopiirit, joissa on ollut eniten ja vähiten hammashuollon- ja hammaslääkäri-käynnejä vuonna 2002 sekä suurimman suhdeluvun suhde pienimpään suhdeluukuun

Ikäryhmä	Suurimman suhdeluvun sairaanhoidopiirit		Pienimmän suhdeluvun sairaanhoidopiirit	Suurin/ pienin
Kaikki hammashuollon käynnit / 1000 as.				
0-17-vuotiaat	Kainuun shp	2509	Kymenlaakson shp	2044
	Päijät-Hämeen shp	2495	HUS	1868
				1,34
Muut iän perusteella	Keski-Suomen shp	919	Päijät-Hämeen shp	513
	Etelä-Savon shp	869	Etelä-Karjalan shp	504
				1,83
Ennen 1946 syntyneet	Keski-Suomen shp	775	HUS	277
	Itä-Savon shp	762	Länsi-Pohjan shp	207
				3,74
Kaikki	Keski-Suomen shp	1156	Länsi-Pohjan shp	850
	Etelä-Pohjanmaan shp	1112	Etelä-Karjalan shp	828
	Keski-Pohjanmaan shp	1111	HUS	811
				1,43
Muutos vuodesta 2001 vuoteen 2002 prosentteina*				
0-17-vuotiaat	Keski-Pohjanmaan shp	8,6 %	Vaasan shp	-0,1 %
	Pohjois-Savon shp	8,4 %	Etelä-Karjalan shp	-0,8 %
Kaikki	Pohjois-Pohjanmaan shp	3,4 %	Etelä-Karjalan shp	-6,0 %
	Keski-Pohjanmaan shp	2,6 %	Itä-Savon shp	-6,5 %
	Kymenlaakson shp	2,6 %	Kainuun shp	-7,6 %
Hammaslääkärikäynnit/1000 as				
0-17-vuotiaat	Vaasan shp	2153	HUS	1491
	Satakunnan shp	2058	Keski-Suomen shp	1435
				1,50
Muut iän perusteella	Keski-Pohjanmaan shp	816	Päijät-Hämeen shp	444
	Etelä-Savon shp	783	Etelä-Karjalan shp	434
				1,88
Ennen 1946 syntyneet	Itä-Savon shp	663	HUS	236
	Keski-Suomen shp	614	Länsi-Pohjan shp	162
				4,09
Kaikki	Keski-Pohjanmaan shp	994	Länsi-Pohjan shp	715
	Vaasan shp	955	HUS	673
	Pohjois-Pohjanmaan shp	950	Etelä-Karjalan shp	664
				1,50
Muutos vuodesta 2001 vuoteen 2002 prosentteina*				
0-17-vuotiaat	Päijät-Hämeen shp	7,8 %	Etelä-Karjalan shp	-3,0 %
	Etelä-Savon shp	6,6 %	Itä-Savon shp	-3,4 %
Kaikki	Pohjois-Pohjanmaan shp	2,9 %	Etelä-Karjalan shp	-7,6 %
	Etelä-Savon shp	1,2 %	Itä-Savon shp	-10,1 %
	Kanta-Hämeen shp	0,9 %	Kainuun shp	-10,3 %

*Muutos laskettu väestöosuksiin suhteutetuista käynneistä

Taulukko 7. Sairaanhoidopiirit, joissa on ollut eniten ja vähiten hammashuoltajan ja hammashoitajan käynnejä vuonna 2002 sekä suurimman suhdeluvun suhde pienimpään suhdelukuun

Ikäryhmä	Suurimman suhdeluvun sairaanhoidopiirit		Pienimmän suhdeluvun sairaanhoidopiirit		Suurin/ pienin
Hammashuoltaja- ja hoitajakäynnit /1000 as.					
0-17-vuotiaat	Keski-Suomen shp	757	Keski-Pohjanmaan shp	368	
	Päijät-Hämeen shp	673	Vaasan shp	297	2,55
Muut iän perusteella	Keski-Suomen shp	155	Länsi-Pohjan shp	51	
	Itä-Savon shp	98	Keski-Pohjanmaan shp	31	4,99
Ennen 1946 syntyneet	Keski-Suomen shp	161	HUS	41	
	Päijät-Hämeen shp	113	Lapin shp	31	5,23
Kaikki	Keski-Suomen shp	285	Länsi-Pohjan shp	136	
	Päijät-Hämeen shp	205	Vaasan shp	121	
	Etelä-Pohjanmaan shp	191	Keski-Pohjanmaan shp	117	2,44
Muutos vuodesta 2001 vuoteen 2002 prosentteina*					
0-17-vuotiaat	Itä-Savon shp	41,6 %	Länsi-Pohjan shp	-2,3 %	
	Keski-Pohjanmaan shp	34,6 %	Päijät-Hämeen shp	-2,6 %	
Kaikki	Keski-Pohjanmaan shp	22,8 %	Lapin shp	-0,7 %	
	Itä-Savon shp	18,9 %	Länsi-Pohjan shp	-4,7 %	
	Pohjois-Savon shp	18,1 %	Päijät-Hämeen shp	-8,5 %	
Hammashuoltajan ja -hoitajan käyntien osuus, %					
0-17-vuotiaat	Keski-Suomen shp	35 %	Satakunnan shp, Keski-Pohjanmaan shp	16 %	
	Päijät-Hämeen shp	27 %	Vaasan shp	12 %	2,85
Muut iän perusteella	Keski-Suomen shp	17 %	Länsi-Pohja, Pohjois-Pohjanmaan shp	8 %	
	Etelä-Karjalan shp	14 %	Keski-Pohjanmaan shp	4 %	4,60
Ennen 1946 syntyneet	Länsi-Pohjan shp	22 %	Pohjois-Pohjanmaan shp	10 %	
	Keski-Suomen shp	21 %	Lapin shp	9 %	2,35
Kaikki	Keski-Suomen shp	25 %	Satakunnan shp	13 %	
	Päijät-Hämeen shp	21 %	Vaasan shp	11 %	
	Etelä-Karjalan shp	20 %	Keski-Pohjanmaan shp	11 %	2,34
Muutos vuodesta 2001 vuoteen 2002 prosentteina*					
0-17-vuotiaat	Keski-Suomen shp	33,5 %	Keski-Pohjanmaan shp	12,7 %	
	Päijät-Hämeen shp	29,0 %	Vaasan shp	11,4 %	
Kaikki	Keski-Suomen shp	26,5 %	Satakunnan shp	11,7 %	
	Päijät-Hämeen shp	24,1 %	Vaasan shp	10,5 %	
	Etelä-Karjalan shp	18,9 %	Keski-Pohjanmaan shp	9,3 %	

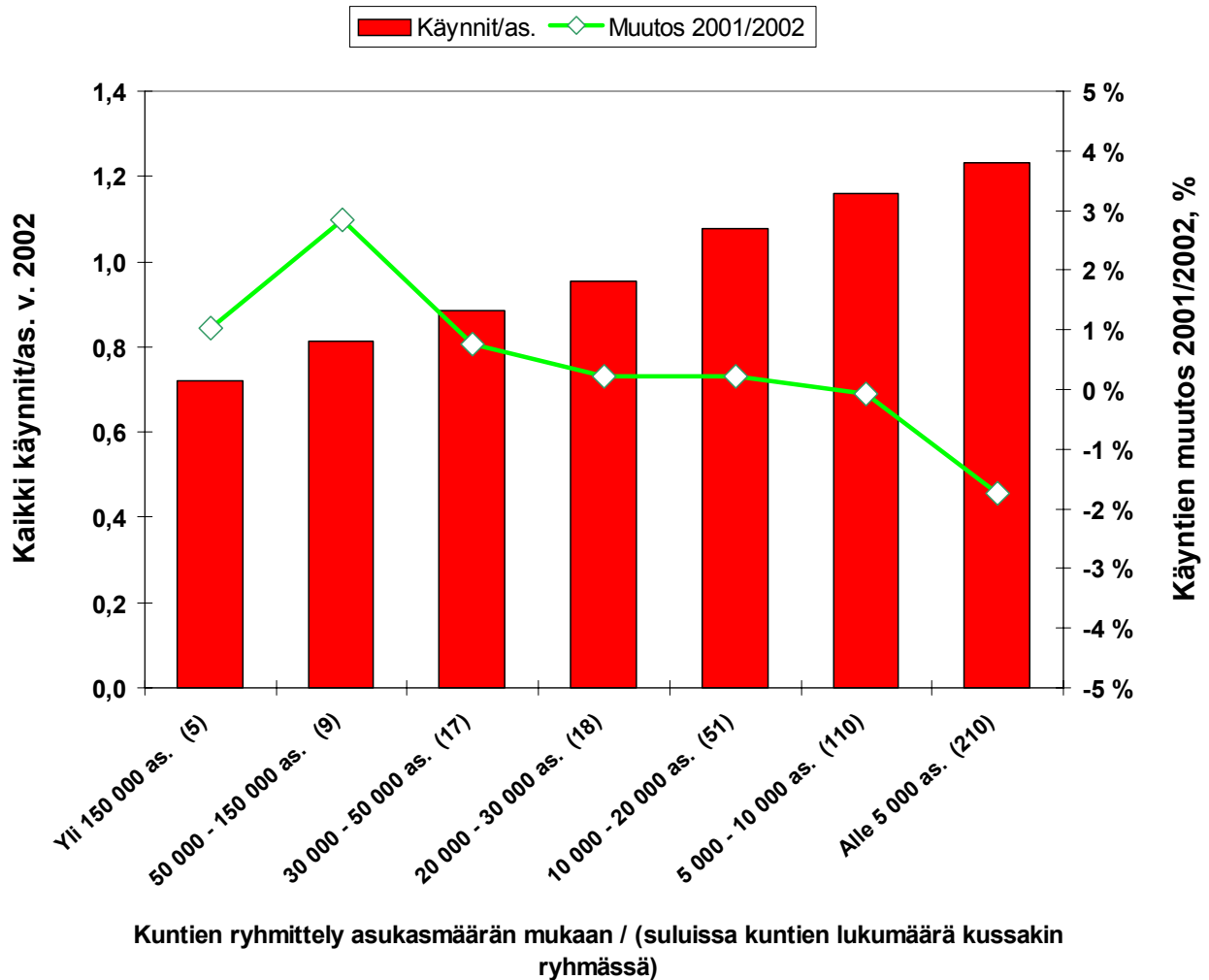
*Muutos laskettu väestöosuksiin suhteutetuista käynneistä

Taulukko 8. Sairaanhoidopiirit, joissa on ollut eniten ja vähiten potilaita ja käyntejä/potilas vuonna 2002 sekä suurimman suhdeluvun suhde pienimpään suhdeluukuun

Ikäryhmä	Suurimman suhdeluvun sairaanhoidopiirit	Pienimmän suhdeluvun sairaanhoidopiirit	Suurin/ pienin		
Potilaat / 1000 as.					
0-17-vuotiaat	Länsi-Pohjan shp	986	Etelä-Savon shp	741	1,37
	Etelä-Pohjanmaan shp	893	HUS	720	
Muut iän perusteella	Itä-Savon shp	354	Etelä-Karjalan shp	189	1,88
	Keski-Suomen shp	339	Päijät-Hämeen shp	188	
Ennen 1946 syntyneet	Itä-Savon shp	295	HUS	106	2,98
	Keski-Suomen shp	277	Länsi-Pohjan shp	99	
Kaikki	Itä-Savon shp	432	Varsinais-Suomen shp	330	1,45
	Etelä-Pohjanmaan shp	420	HUS	308	
	Keski-Suomen shp	417	Etelä-Karjalan shp	298	
Muutos vuodesta 2001 vuoteen 2002 prosentteina*					
0-17-vuotiaat	Etelä-Pohjanmaan shp	12,2 %	Varsinais-Suomen shp	-3,5 %	
	Kainuun shp	6,2 %	Pohjois-Karjalan shp	-6,4 %	
Kaikki	Kymenlaakson shp	8,3 %	Kainuun shp	-6,5 %	
	Etelä-Pohjanmaan shp	6,8 %	Varsinais-Suomen shp	-6,8 %	
	HUS	5,7 %	Itä-Savon shp	-7,5 %	
Käyntejä/potilas					
0-17-vuotiaat	Etelä-Savon shp	3,0	Lapin shp	2,5	1,45
	Etelä-Karjalan shp	2,9	Kymenlaakson shp	2,4	
	Satakunnan shp	2,9	Länsi-Pohjan shp	2,1	
Muut iän perusteella	Vaasan shp	2,9	Länsi-Pohjan shp	2,4	1,22
	Kanta-Hämeen shp	2,9	Kymenlaakson shp	2,4	
Ennen 1946 syntyneet	Satakunnan shp	3,1	Lapin shp	2,2	1,49
	Kanta-Hämeen shp	3,1	Länsi-Pohjan shp	2,1	
Kaikki	Satakunnan shp	2,9	Lapin shp	2,6	1,34
	Etelä-Savon shp	2,9	Kymenlaakson shp	2,4	
	Vaasan shp	2,9	Länsi-Pohjan shp	2,2	

*Muutos laskettu väestöosuuksiin suhteutetuista käynneistä

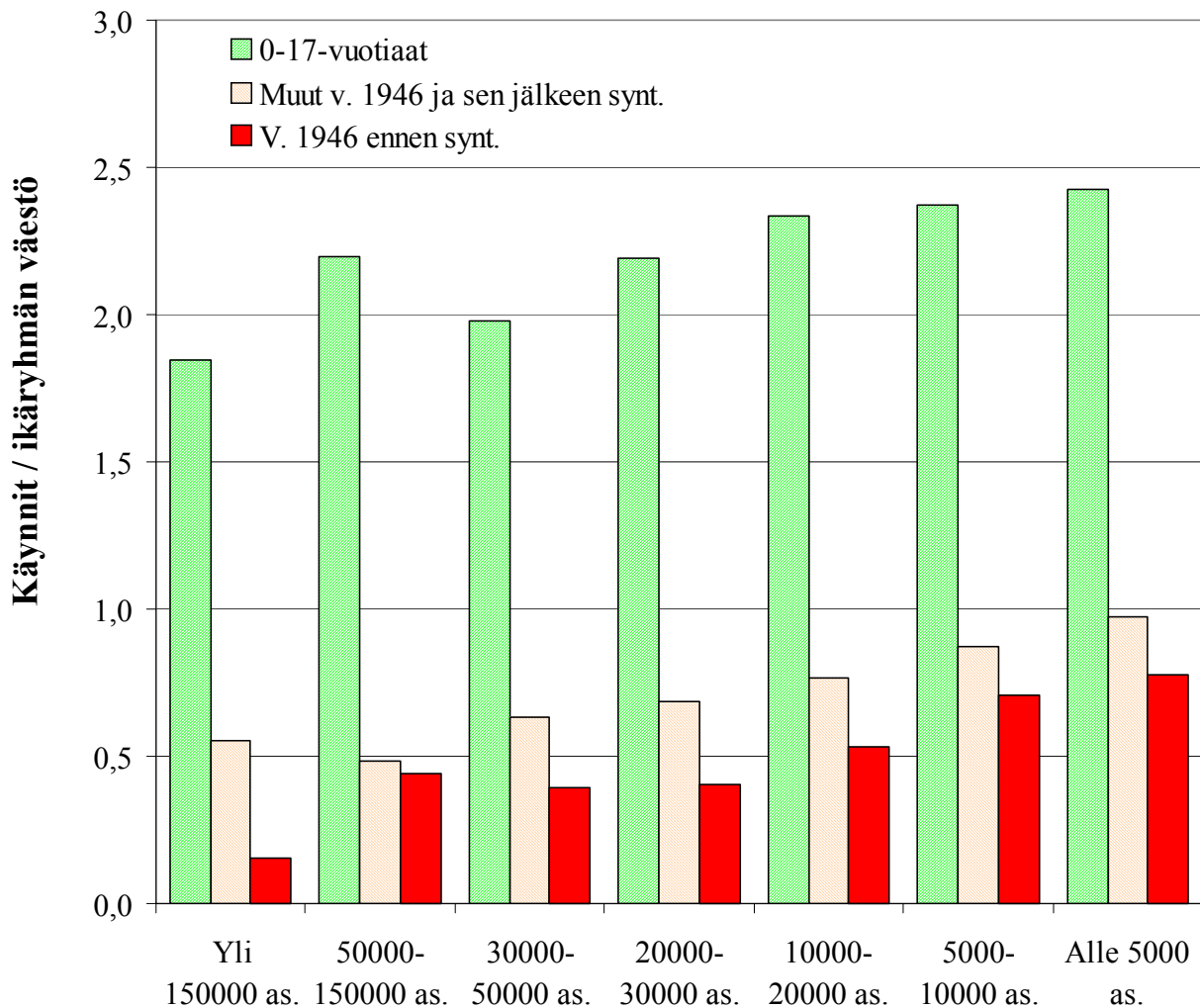
Kuvio 2. Kaikki hammashuollon käynnit asukasta kohden vuonna 2002 Suomen kunnissa sekä asukasmäärään suhteutettujen käyntien muutos vuodesta 2001 vuoteen 2002*

* Mukana on vain terveyskeskusten omien kuntien väestölle tuottamat palvelut. Mukana ei ole niitä kuntia, jotka ostavat kaikki palvelunsa eikä Ahvenmaan kuntia.

Osan käyntimäärien eroista eri kokoisissa kunnissa selittää se, miten näissä kunnissa on tarjolla yksityishammaslääkärin palveluja sekä väestön ikärakenne. Vanhimmissa ikäryhmässä (ennen vuotta 1946 syntyneet) hammashuollon palvelujen kuntakohtaiset erot olivat suurimmat. Suurimmissa kaupungeissa tämä ikäryhmä kävi hammashuollon työntekijöiden vastaanotolla vain 0,15 kertaa ja alle 5 000 asukkaan kunnissa lähes 0,8 kertaa vuoden 2002 aikana (kuvio 3). Lasten ja nuorten osalta palvelujen käyttöerot olivat merkittävästi pienemmät.

Kuvio 3. Kaikki terveystieteiden hammashuollon käynnit asukasta kohden vuonna 2002 eri ikäryhmissä kuntien asukasmäärän mukaan muodostetuissa ryhmissä

Kaikkien ammattiryhmien yhteenlaskettujen käyntimäärien erot kuvastavat eniten hammaslääkärissä-käyntejä. Kuntakokoryhmittelyn mukaiset erot ovat kuitenkin samansuuntaisia myös hammashuoltajakäynneissä, tosin yhteys ei näytä olevan aivan niin 'suoraviivainen' kuin hammaslääkärikäynneissä.

Viidessä suurimmassa kunnassa 70 % alle 18-vuotiaista oli käyttänyt hammashuollon palveluja vähintään kerran, alle 10 000 asukkaan kunnissa 87 %. Suurten kuntien ennen vuotta 1946 syntyneestä väestöstä hammashuollon palveluja oli vuoden aikana käyttänyt vain 7 %, pienissä kunnissa vastaavasti 28 % väestöstä.

Käyntien määrässä potilasta kohden mainitut kuntaryhmät eivät eronneet toisistaan.

Yli 50 000 asukkaan kunnista eniten terveystieteiden hammashuollon palveluja käyttivät oululaiset (0,90 käyntiä/as), vantaalaiset (0,89 käyntiä/as) sekä jyvaskyläläiset ja vaasalaiset (0,88 käyntiä/as). Yli 20 000 asukkaan kunnissa ei vuonna 2002 ollut yhtään kuntaa, jossa käyntien väestöosuus ei ylittänyt 1,2:ta. Kuntakohtaiset taulukot löytyvät liitetaulukoista 5 - 9.

6 Ostetut ja myydyt käynnit vuonna 2002

Myytyjä käyntejä ilmoitettiin vuonna 2002 yli 52 000 käyntiä, missä on lisäystä edelliseen vuoteen verrattuna 14 % ja vuoteen 2000 verrattuna noin 40 %. Luku on ristiriitaisesti hieman suurempi kuin se käyntimäärä, jonka terveyskeskukset ilmoittivat tuottaneensa ulkokuntalaisille ja toisaalta myös suurempi kuin se käyntimäärä, jonka kunnat ilmoittivat ostaneensa kunnilta ja kuntayhteisöiltä. Toisaalta palveluja voidaan myydä myös muille kuin kunnille ja kuntayhtymille?

Taulukko 9. Hammashuollon ostopalvelut vuonna 2002 ja muutos vuoteen 2001

	Kaikki käynnit v. Muutos 2001-2002		
	2002	lukumäärä	%
Kunnan itse tuottamat palvelut	4 956 360	4 452	0,1
Siitä myydyt palvelut	52 055	6 485	14,2
Valtiolta ostetut palvelut	10 140	1 243	14,0
Kunnilta ostetut palvelut	32 421	-3 820	-10,5
Kuntayhteisöiltä ostetut palvelut	7 965	-942	-10,6
Muilta ostetut palvelut	57 354	20 990	57,7
KAIKKI HAMMASHUOLLON KÄYNNIT	5 064 240	21 923	0,4
Kunnilta/kuntayhtymiltä ostetut palvelut	40 386	-4 762	-10,5
KAIKKI ostetut palvelut	107 880	17 471	19,3

Eniten palveluja myivät vuonna 2002 seuraavat terveyskeskukset (myytyjen käyntien määrän mukaisessa järjestyksessä): Mikkelin terveyskeskus (7 929 käyntiä), Helsingin terveyskeskus (3 398 käyntiä), Vaasan terveyskeskus (2891 käyntiä), Limingan terveyskeskus (2582 käyntiä), Lohjan terveyskeskus (2 578 käyntiä), Kiimingin terveyskeskus (2 383 käyntiä), Haapaveden terveyskeskus (1 562 käyntiä), Savitaipaleen terveyskeskus (1 553 käyntiä) ja Kaarina-Piikkiön terveyskeskus (1 513 käyntiä). Yli 100 käyntiä myi vuonna 2002 yli 100 terveyskeskusta. Vuonna 2001 Helsinki ja Lohja eivät ilmoittaneet lainkaan myytyjä käyntejä.

Osa terveyskeskuksista osti toisilta kunnilta tai kuntayhtymiltä kaikki palvelunsa (esim. sen jälkeen kun aikaisempi kuntayhtymä oli hajonnut) ja osa terveyskeskuksista oli tehnyt ostosopimuksia lähinnä vain kouluhammashuollon osalta.

Terveyskeskukset ostivat ilmoituksensa mukaan vuonna 2002 toisilta kunnilta tai kuntayhtymiltä noin 40 400 käyntiä, vuonna 2001 näitä käyntejä ilmoitettiin yhteensä runsas 45 000 (vähennystä 11 %) ja vuonna 2000 selvästi pienempi määrä eli 30 770 käyntiä. Vuodesta 2001 ostotoimintaa ovat vähentäneet erityisesti Vaasa ja Vantaa.

Ostopalvelujen määrään vaikuttavat mm. kuntayhtymien hajoamiset. Perniön - Särkisalon kuntayhtymä ja Mikkelin seudun kuntayhtymä hajosivat vuoden 2001 alusta; sen jälkeen Perniö on tuottanut palvelut Särkisalolle ja Mikkelin Ristiinalle ja Hirvensalmelle. Längelmäki osti palvelut vielä vuonna 2001 Orivedeltä, mutta ei enää 2002 (Oriveden seudun kuntayhtymä hajosi vuoden 2001 alusta). Eniten hammashuollon käyntejä toisilta kunnilta tai kuntayhtymiltä ilmoittivat ostaneensa Ristiina¹ (4 606 käyntiä), Hirvensalmi¹, Lumijoki¹, Sammatti¹, Piippola¹, Härkätien terveyskeskus, Haukiputaan terveyskeskus, Suomenniemi¹, Särkisalo¹, Kuopio ja Oulu (668 käyntiä). Tällaisia kuntia olivat myös Värtsilä, Iniö ja Velkua sekä osan vuotta Karjalohja.

Valtiolta ostetut käyntimäärät ovat lisääntyneet runsaalla tuhannella käynnillä. Oulun terveyskeskus ilmoitti ostavansa valtiolta 9 999 käyntiä (vuonna 2001: 8 770 käyntiä). Lisäksi alle kymmenen terveyskeskusta ilmoitti tässä kohdin pienen luvun (yhteensä 141 käyntiä).

¹ Terveyskeskus ostanut kaikki hammashuollon käynnit

Muilta kuin kunnilta ja valtiolta (eli yksityissektorilta) palveluja vuonna 2002 ostettiin 57 354 käyntiä, lisäystä vuoteen 2001 verrattuna oli lähes 60 % (vuonna 2001 36 364 käyntiä). Vuonna 2000 näitä käyntejä ilmoitettiin 31 424. Käyntejä osti vuonna 2002 eniten Helsinki eli 31 083 käyntiä, nousua vuodesta 2001 on lähes 14 000 käyntiä. Tampere osti yksityissektorilta 4649 käyntiä (vuodelta 2001 ei ole ilmoittanut yhtään) ja Rovaniemi 4560 käyntiä (vuonna 2001 4 327 käyntiä). Noin 1 000 käyntiä ostivat Pohjan, Rautjärven ja Inkoon terveyskeskukset.

Kaikkiaan kunnat ja kuntayhtymät ostivat oman kuntansa tai kuntayhtymänsä ulkopuolelta lähes 108 000 käyntiä, mikä on kaikista hammashuollon käynneistä (5 064 240 käyntiä) vain kaksi prosenttia. Vuoteen 2001 palvelujen ostaminen lisääntyi vajaat kaksikymmentä prosenttia.

7 Kuntien kommentteja hammashuollon suoritustietojen muutosten syistä

Monissa terveyskeskusten kommentteissa tuotiin esille, että hammashuollon perustavoitteena on saada mahdollisimman paljon terveyttä olemassa olevilla hammashuollon resursseilla. Tällöin on hyvin tarkkaan pohdittava, keitä hoidetaan ja miten heitä hoidetaan. Monessa paikassa hammaslääkäripula on pakottanut priorisoimaan potilaita. Asiakasmäärät ja käyntikerrat kertovat tällöin suhteellisen huonosti siitä, miten vaikuttavasti hammashuolto toimii ja lisääntyykö terveys.

Entistä enemmän hoidon tarve on ollut kriteerinä hoitoon kutsumiselle. Kutsuvälejä on monin paikoin jouduttu pidentämään. Toisissa paikoissa pidennys kohdistuu kaikkiin potilaisiin eli sekä lapsiin, koululaisiin että aikuisiin. Riskipotilaat on silti pyritty hoitamaan. Sen lisäksi, että tervehampaisia lapsia kutsutaan tarkastuksiin yhä vähemmän, toisaalla resurssit eivät ole riittäneet käytännössä lainkaan aikuisväestön hoitamiseen. Yksi suuri terveyskeskus toteaa lisäksi, että päivystys vie toiminta-aikaa yhä enemmän, jolloin alle 18-vuotiaita tutkitaan paljon vähemmän ja vanhempia ikäluokkia enemmän.

Kaikesta edellä olevasta seuraa suoraan se, että helppojen, nopeiden, vähän työtä vaativien asiakkaiden määrä on vähentynyt ja vaativien, paljon käyntikertoja tarvitsevien asiakkaiden lukumäärä on lisääntynyt. Siitä seuraa, että sekä asiakkaiden lukumäärä että käyntikerrat tosiasiallisesti toiminnan muutoksen kautta vähenevät. Näin arvellaan käyvän myös tulevaisuudessa. Suurten ikäluokkien kasvun on todettu aiheuttaneen myös suurempitoisten asiakkaiden lisääntymisen.

Tietojen tarkistuskierroksen aikana lähes kaksikymmentä terveyskeskusta ilmoitti, että ne olivat vuoden 2002 aikana kärsineet selvästä henkilökuntapulasta. Osassa terveyskeskuksista avoimeen virkaan ei ole ollut hakijaa, monessa paikassa ei ole saatu sijaisia, kun hammaslääkäri on ollut poissa sairauden, koulutuksen, osa-aikaeläkkeelle siirtymisen tai muun syyn vuoksi. Muutama terveyskeskus ilmoitti kärsineensä myös hoitajapulasta.

Ainakin kolmen terveyskeskuksen hammashuollossa toimintaa oli haitannut terveysaseman laajennus- tai korjaustyöt; hammashoitola on joutunut muuttamaan remontin takia väliaikaisiin tiloihin, korjaustöiden takia sijaishammaslääkäri on jouduttu irtisanomaan ja töiden valmistuttua ei saatu enää uutta tilalle.

Myös erällä ostopalvelutoimintojen ja muiden yhteistyökuvioiden muutoksilla on ollut vaikutusta eräiden hammashuollon yksikköjen toimintaan.

Ostopalvelujen kasvu on joiden kuntien osalta johtunut hammaslääkäripalvelujen puutteesta ja joidenkin kuntien välillä ostopalveluiden lisääminen on ollut tietoinen perusratkaisu palvelujen tarjonnan lisäämiseen.

8 Liitetaulukot

Sairaanhoitopiirikohtaiset taulukot

Käynnit terveyskeskusten hammashuollon vastaanotolla sairaanhoitopiirialuejaon mukaan vuosina 2002 ja 2001; kaikkien käyntien ja alle 18-vuotiaiden käyntien lukumäärä ja käynnit tuhatta asukasta kohden sekä kaikkien käyntien muutos vuodesta 2001 vuoteen 2002 (%).

- Liitetaulukko 1. Hammaslääkärissäkäynnit
- Liitetaulukko 2. Hammashuoltaja- ja hammashoitajakäynnit yhteensä
- Liitetaulukko 3. Hammashuoltaja- ja hammashoitajakäyntien osuus kaikista hammashuollon käynneistä
- Liitetaulukko 4. Hammashuollon kaikki potilaat

Terveyskeskus- ja kuntakohtaiset taulukot

Hammashuollon toimintatilastot terveyskeskuksittain ja kunnittain vuonna 2002 (vertailu vuoteen 2001)

- Liitetaulukko 5. Hammaslääkäri-, hammashoitaja- ja hammashuoltajakäynnit vuonna 2002, kaikki käynnit yhteensä vuonna 2002 ja 2001 sekä kaikki käynnit/väestö v. 2002
- Liitetaulukko 6. Hammaslääkärikäynnit vuonna 2002 ikäryhmittäin, alle 18-vuotiaiden ja ennen vuotta 1946 syntyneiden käyntien osuus kaikista hammaslääkärikäynneistä, käyntien osuus ko. ikäryhmän väestöstä, hammaslääkärikäyntien muutos vuodesta 2001 vuoteen 2002
- Liitetaulukko 7. Hammashoitajakäynnit vuonna 2002 ikäryhmittäin, alle 18-vuotiaiden ja ennen vuotta 1946 syntyneiden käyntien osuus kaikista hammashoitajakäynneistä, käyntien osuus ko. ikäryhmän väestöstä, hammashoitajakäyntien muutos vuodesta 2001 vuoteen 2002
- Liitetaulukko 8. Hammashuoltajakäynnit vuonna 2002 ikäryhmittäin, alle 18-vuotiaiden ja ennen vuotta 1946 syntyneiden käyntien osuus kaikista hammashuoltajakäynneistä, käyntien osuus ko. ikäryhmän väestöstä, hammashuoltajakäyntien muutos vuodesta 2001 vuoteen 2002
- Liitetaulukko 9. Kaikki hammashuollon potilaat vuonna 2002 ikäryhmittäin, alle 18-vuotiaiden ja ennen vuotta 1946 syntyneiden potilaiden osuus kaikista hammashuollon potilaista, käyntien osuus ko. ikäryhmän väestöstä, potilasmäärien muutos vuodesta 2001 vuoteen 2002